

ELAZIĞ VE ÇEVRESİNDE 1985 - 1992 YILLARI ARASINDA İNEKLERDE GÖRÜLEN GÜÇ DOĞUMLARIN SEBEPLERİ, TEDAVİSİ VE ALINAN SONUÇLAR ÜZERİNE ÇALIŞMA

Cahit Kalkan¹ Hüseyin Deveci² A. Mükremin Apaydın³ Halis Öcal¹

Hüseyin Timurkan⁴ Hayrettin Çetin⁵ Erdal Kaygusuzoğlu⁵

A Study On The Causes And Their Treatment Results Of The Dystocia in cows Observed Between 1985- 1992 Years In Elazığ Region

Summary: In this study, the causes, treatment methods and results obtained after treatment of the dystocia observed between 1985- 1992 years in Elazığ region were investigated. In the study, 195 cows and heifers aged 2-10 years were used as material. These animals were treated either in the Clinic of Obstetrics and Gynecology Faculty of Veterinary Medicine, Firat University or in the places where the animals are held.

It has been understood that these dystocia resulted from fetal and maternal causes in the ratios of 72.68 % and 27.32 %, respectively. The fetal causes were anormal postures with 30.63 % and relative or absolut growth with 18.82 %. The main one of the maternal causes was uterine inertia with 10.33 %.

The calves included 72.4 % male and 27.6 % female. These fetuses were found to enter into the pelvic canal 74.17 % anteriorly, 21.85 % posteriorly and 3.9 % transversally. The mortality ratio of the calves due to the dystocia was 27.6 %. 94.87 % of the fetuses treated within the first 10 hours and 48.72 % of the ones treated from 10 hours were delivered alive.

Özet: Bu çalışmada, Elazığ ve çevresinde 1985-1992 yılları arasında müdahale edilen güç doğumların sebepleri, müdahale şekli ve alınan sonuçlar incelendi. Araştırmada materyal olarak yaşları 2-10 arasında değişen 195 inek ve düve kullanıldı. Bu hayvanlar güç doğum şikayetiyle F. Ü. Veteriner Fakültesi Doğum ve Jinekoloji Kliniği'ne getirilmiş veya ihbar edilerek mahallinde müdahale edilmiştir.

Bu güç doğumların % 72.68'i yavruya, %27.32'si anaya bağlı sebeplerden ileri geldiği tespit edildi. Yavruya ait sebeplerin % 30.63'ü duruş hataları, %18.62'si yavrunun relatif veya absolut büyüklük olarak tesbit

edildi. Anaya ait sebeplerin ise % 10.33 ile en yaygın olanı uterus inertia'sı olarak belirlendi.

Buzağuların % 72.4'ü erkek, % 27.6'sı dişi idi. Bu yavruların % 74.17'si önden, % 21.85'i arkadan, % 3.9'u enine gelişte kanala girmiş olarak tespit edildi. Bu çalışmadaki güç doğumlardan dolayı olan buzağı kaybı % 27.6 bulundu. İlk 10 saat içinde müdahale edilenlerde yavru, % 94.87 canlı elde edilirken, 10 saatten sonrasında bu oran % 48.72 idi.

Giriş

Güç doğum, inek yetiştiriciliğinde önemli bir problemdir. İnek doğumlarında % 2.1- 13.3 arasında güç doğuma rastlandığı bildirilmektedir (1, 2, 3, 7, 9).

Güç doğum olaylarının büyük bir çoğunluğunda sebep yavrudan kaynaklanırken, bir kısım olaylarda da, anneye bağlı sebeplerden ileri gelmektedir. Türkiye'de daha önce yapılan çalışmalarda (1, 2) bu oranlar % 78.7 yavrudan % 21.5 anneden kaynaklandığı şeklindedir. Majeed ve ark. (9), % 68.1- % 31.9, Roberts (12), %75- %25, Arthur ve ark. (3) ise %85.5- %14.5 olarak bildirmektedirler.

Yavrunun relatif veya absolut büyüklüğü, geliş ve pozisyon hataları, duruş bozuklukları, ikizlik, anomaliler, buzağının cinsiyetinin erkek olması yavruya ait sebepler arasında sayılabilir. Anneden kaynaklananlar arasında en sık rastlananları; uterusun tembelliği (inertiası), vulva ve vagina darlığı, prolapsus vagina, paraplajiler, kemik doğum kanalındaki eksozozlar, uterusun dirseklenmesi, düvelerde hymen kalıntısı bu-

1. Yrd. Doç. Dr., F.Ü. Vet. Fak., Doğum ve Üreme Hast. A.B.D., Elazığ
2. Prof. Dr., F.Ü. Vet. Fak., Doğum ve Üreme Hast. A.B.D., Elazığ
3. Doç. Dr., F.Ü. Vet. Fak., Doğum ve Üreme Hast. A.B.D., Elazığ
4. Yrd. Doç. Dr., Y.Y.Ü. Vet. Fak., Doğum ve Üreme Hast. A.B.D., Van
5. Arş. Gör., F.Ü. Vet. Fak., Doğum ve Üreme Hast. A.B.D., Elazığ

lunması, hayvanın yaşı, doğum sayısı, gebelikte bakım ve beslenme bozuklukları, genetik faktörler ve mevsim bildirilir (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 17, 18, 19, 20).

Güç doğumlarda amaç, zamanında gerekli ve uygun bir müdahale yaparak hem anayı hem de yavruyu zarar görmeden kurtarmaktır. Ancak, her güç doğum olayında bu amaca yeterince ulaşılamamaktadır. Bunun en önemli iki sebebi; hayvana daha önceden ampiriklerce müdahale edilmesi ve zamanında müdahale edilmemesidir. Bundan dolayı güç doğumlarda buzağı kaybı ve komplikasyonlar daha fazla olmaktadır. Güç doğumlarda uzayan süre ve aşırı çekmeler oksijen yetmezliği (hipoksi) sebebiyle, buzağıda asfeksiye yol açarak, ölümüne sebep olmaktadır. Buzağı ölümü dışında, ananın ölümü, retensiyon sekondinarum, paraplajiler, prolapsus uteri, genital kanalda yırtılmalar en çok görülen komplikasyonlardır (1, 2, 4, 10, 11, 12, 14, 16, 19, 20).

Elazığ ve çevresindeki güç doğumların sebepleri, müdahale metodu ve alınan sonuçları inceleyerek, güç doğumlardan ileri gelen ekonomik kayıpları en aza indirmek için neler yapılması gerektiğini araştırmak, çalışmanın amacını oluşturdu.

Materyal ve Metot

Araştırmada, 1985- 1992 yılları arasında F. Ü. Veteriner Fakültesi Doğum ve Jinekoloji Kliniği'ne, güç doğum şikayetiyle getirilen veya ihbar edilerek mahallinde müdahale edilen, toplam 195 inek ve düve materyal olarak kullanıldı. Yaşları 2-10 arasında değişen bu hayvanların 41'i Yerli, 61'i Melez, 59'u Esmer ve 34'ü Holştajn ırktan idi. Bu hayvanların güç doğumlarının sebepleri, müdahale metodu, daha önce herhangi bir kişi tarafından müdahale edilip edilmediği, doğumun başlangıcından itibaren müdahaleye kadar geçen zaman, müdahale neticesinde yavrunun canlı alınıp alınmadığı, komplikasyonları ve ilk doğumunu yapan hayvanlardaki güç doğumların istatistiksel analizleri yapıldı.

Bulgular

Çalışmada, müdahale edilen 195 hayvanın 65 tanesi (%33.3) düve, 130 tanesi ise (%66) birden

fazla doğum yapmış olduğu belirlenirken, güç doğumların 78'inde (%40) birden fazla sebep tespit edildi. Sebepleri gösteren dağılım tablo 1'de verilmiştir.

Güç doğumların %72.68'inin yavrudan, %27.32'sinin de anadan kaynaklandığı görüldü. Yavruya ait güç doğumlar, yavrunun absolut veya relatif büyüklüğü (%18.82), vaziyet (%16.60) ve duruş hatalarından (%30.63) ileri gelmekteydi. Anaya ait güç doğumlarda ise uterus inertia'sı (%10.33), cervix uteri kanalının darlığı (%4.06), uterus burulması (%4.06), vulva ve vagina darlığı (%3.69) ve prolapsus vagina (%2.95) en fazla görülen sebepler olarak tesbit edildi.

Uterus burulması, prolapsus vagina, cervix uteri darlığı ve acaibat gibi, kanaldan hiç uğraşmadan direkt sezariyen operasyonu yapılan vakalar dışındaki güç doğumların 112 tanesinde (%74.17) yavrunun uzunluğuna önden gelişle, 33 tanesinde (%21) uzunluğuna arkadan gelişle ve 6 tanesinde ise (%3.9) enine gelişle kanala girdiği tespit edildi. Güç doğumlarda cinsiyetine dikkat edilen 145 buzağıdan 105'i erkek (%72.4), 40'ı dişi (%27.6) idi (tablo 2).

Müdahale edilen 195 güç doğum olayında, normal doğum kanalından zorla çekip çıkarılan 150 buzağıdan 108'i canlı (%72), 42' sinde ölü (%28) alındı. Sezariyenle kurtarılan hayvan sayısı ise 45 olup, bunların 33'ünde (%73) canlı, 12'sinde (%27) ise ölü alındı (tablo 3).

Daha önceden hayvan sahipleri veya bir ampirik tarafından müdahale edilen vaka sayısı 47 olup, bunların 21'inde (%44.7) buzağı canlı olarak kurtarılırken, ölü olarak alınan buzağı sayısı 26 (%55.3) idi.

Önceden ampiriklerce hiçbir müdahale yapılmayan 117 vakada, ilk 10 saat içinde müdahale edilen 78 güç doğumun, 74'ünde yavru canlı (%94.87) ve 4'ü ölü (%5.13) olarak çıkartıldı. On saatten sonra müdahale edilen 39 hayvandan 19'u canlı (%48.72) ve 20'si ölü (%51.28) alındı (tablo 4).

Güç doğum sonrası 19 hayvanda doğum son-

rası komplikasyon şekillendi. Bunların 5'inde re- tensiyo sekundinarum, 4'ünde prolapsus uteri, 4'ünde genital kanalda yırtılma, 2 hayvanda pa- raplaji şekillendi. Dört hayvan ise öldü (tablo 5).

Tablo 1. Güç Doğum Sebepleri.

Yavruya Ait Sebepler	Düve	İnek	Toplam	
			Sayı	%
Geliş bozukluğu	1	5	6	2.21
Vaziyet bozukluğu	13	32	45	16.60
Ekstremitelerin bükülmesi	10	33	43	15.87
Başın bükülmesi	16	24	40	14.76
Yavrunun büyüklüğü	28	23	51	18.82
Acaibat	-	4	4	1.47
Amfizem	-	2	2	0.74
İkizlik	-	6	6	2.21
Toplam	68	129	197	72.68
Anaya Ait Sebepler				
Uterusun tembelliği	7	21	28	10.33
Cervix uteri darlığı	2	9	11	4.06
Vulva ve vagina darlığı	7	3	10	3.69
Uterus burulması	3	8	11	4.06
Prolapsus vagina	2	6	8	2.95
Vaginada bant	2	-	2	0.74
Parapleji	-	2	2	0.74
Eksoztoz	-	1	1	0.37
Uterus dirseklenmesi	-	1	1	0.37
Toplam	23	51	74	27.32
Genel Toplam	91*	180*	271*	100

* : 78 hayvanda, sebep birden fazla olduğu için bu toplam, hayvan sayısını değil, sebeplerin toplam sayısını göstermektedir.

Tablo 2. Elde Edilen Buzağılar.

Cinsiyeti	Buzağı				Toplam	
	Canlı	%	Ölü	%	Sayı	%
Erkek	86	81.9	19	18.1	105	72.4
Dişi	28	70	12	30	40	27.6
Toplam	114	78.62	31	21.38	145	100

Tablo 3. Doğum Şekli.

Müdahale Şekli	Düve		İnek		Toplam			
	Canlı	Ölü	Canlı	Ölü	Canlı	%	Ölü	%
Kanaldan alınan	36	17	72	25	108	72	42	28
Sezaryenle alınan	9	3	24	9	33	73	12	27
Toplam	45	20	96	34	141	72.3	54	27.7

Tablo 4. Müdahale Zamanı.

	Buzağı				Toplam	
	Canlı	%	Ölü	%	Sayı	%
İlk 10 saat içinde müd. edilen	74	94.87	4	5.13	78	66.66
10 saatten sonra müd. edilen	19	48.72	20	51.28	39	33.33
Toplam	93	79.48	24	20.52	117	100

Tablo 5. Doğum Sonu Bozukluklar.

	Sayı	%
Parapleji	2	1.05
Retensiyo sekundinarum	5	2.56
Prolapsus uteri	4	2.05
Genital kanalda yırtık	4	2.05
İneğin ölmesi	4	2.05
Toplam	19	9.73

Tartışma ve Sonuç

Güç doğumun sebepleri üzerinde yapılan daha önceki çalışmalarda (1, 2, 3, 9, 12), sebeplerin çoğunluğunun yavrudan (%68-85.5) kaynaklandığı bildirilmiştir. Anadan kaynaklanan güç doğumlar ise %14.5-32 yer işgal eder. Bu çalışmada da güç doğumların %72.68'inin yavrudan, % 27.62'sinin anadan kaynaklandığı tespit edildi.

Yavruya bağlı güç doğumlar içinde en önemli yer işgal eden yavrunun relatif ve absolut büyüklükleri, hatalı vaziyet ve duruşlar (1, 2, 3, 9, 12, 15, 16), bu araştırmada da en çok yavruya bağlı sebepler olarak tesbit edildi.

Anaya bağlı zor doğumların en yaygını olarak bildirilen (1, 3, 9, 12) uterus tembelliği, bu çalışmada da tüm sebepler içinde %37.81 ile en başta yer işgal etti.

Düvelerde güç doğum oranı yüksektir (3, 13, 19). Bu araştırmada, %33.58 oranında düve güç doğumu tespit edilmiştir. Bu güç doğumların en yaygın olan sebebi ise yavrunun relatif veya absolut büyüklüğüydü.

Güç doğum olaylarında Majed ve ark. (9), %16.3 arkadan, %51.7 önden geliş, Mutiga ve ark. (10), %15.6 arkadan geliş bildirirken, bu çalışmada olaylarında % 74.2 önden, %21.9 arkadan ve %3.9 enine geliş tesbit edildi.

Yavrunun erkek olması bir güç doğum riskidir (5, 9, 13, 18). Güç doğumlarda, Majed ve ark. (9), %65.5 erkek, %34.5 dişi yavru bildirmektedir. Bu çalışmada cinsiyetine dikkat edilen 145 buzağının 105'i (%72.4) erkek, 40'ı (%27.6) ise dişi idi.

Güç doğumlarda, doğumun başlangıcından müdahaleye kadar geçen zaman, buzağının hayatiyeti açısından çok önemlidir. Geçen zaman

uzadıkça buzağının canlı elde edilme şansı düşmektedir (2). Bu araştırmada, önceden hiç bir müdahale yapılmamış olan ve doğumun ilk 10 saati içinde mühadele edilen vakalarda buzağınların %48.72 canlı, %51.28 ölü alındı.

Sebebi ne olursa olsun güç doğumlar, inek yetiştiriciliği için önemli bir problemdir ve ekonomik kayıplara sebep olmaktadır. Güç doğum dolayısıyla buzağı kaybı, normal doğumla kıyaslanınca, (düvelerde %12.5, ineklerde % 3.9), 8 defa daha fazla olduğu bildirilmektedir (2). Diğer bir çok çalışmada (1, 9, 10, 11, 16, 19, 20) ise, bu oranın çok daha yüksek olduğu ve %36-64 arasında değiştiği, düvelerde ineklerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada da ortalama % 27.7 oranında buzağı, güç doğumda kaybedilmiştir. Bu oran düvelerde daha yüksek (% 30.8) tespit edildi.

Hayvan sahipleri veya çevredeki ampiriklerin müdahalesi buzağı kayıplarında önemli rol oynamaktadır (2). Bu araştırmada, önceden bir başkası tarafından müdahale edilen 47 vakadan 21 canlı, 26 ölü yavru alındı.

Doğum sonu 19 hayvanda (% 9.73) komplikasyon şekillendi. Bunların içinde en fazla re-tensiyo sekondinaruma rastlandı.

Sonuç olarak; güç doğumların anılan bozukluklara ve ekonomik kayıplara neden olduğu göz önünde tutularak erken ve en uygun girişimlerin yapılmasına ve post partum bozuklukların kontrolüne özen gösterilmelidir.

Kaynaklar

- 1-Alaçam, E. (1975). 1963-1973 yılları arasında kliniğimize getirilen güç doğumların sebepleri, uygulanan kurtarma yöntemleri ve alınan sonuçlar. A. Ü. Vet. Fak. Derg., 21, 3-4, 243-248.
- 2-Alaçam, E. (1988). Güç doğumlara bağlı buzağı kayıpları, Animalia, 11, 22-24.
- 3-Arthur, G. H., Noakes, D. E. and Pearson, H. (1989). Veterinary Reproduction and Obstetrics (Therigenology), 6 th ed. Bailliere Tindall, London.
- 4-Berger, P. J., Cubas, A. C., Koehler, K. J. and Healey, M. H. (1992). Factors affecting dystocia and early calf mortality in Angus cows and Heifers. J. Anim. Sci., 70, 1775-1786.
- 5-Dijemali, M., Berger, P. J. and Freeman, A. E. (1987). Or-

dered categorical sire evaluation for dystocia in Holsteins. J. Dairy Sci., 70, 11, 2374-2384.

6-Dijemali, M., Freeman, A. E., and Berger, P. J. (1987). Reporting of dystocia scores and effects of dystocia on production, days open, and days dry from dairy herd improvement data. J. Dairy Sci. 70, 10, 2127-2131.

7-Erb, H. N. and Martin, S. W. (1980). Interrelationships between production and reproductive disease in Holstein cows. Data. J. Dairy Sci, 63y, 11, 1911-1917.

8-Gregory, K. E., Echemkamp, S. E., Dickerson, G. E., Cundiff, L. V., Koch, R. M. and Van Vleck, L. D. (1990). Twinning in cattle: III. Effect of twinning on dystocia, reproductive traits, calf survival, calf growth and cow productivity. J. Anim Sci., 68, 10, 3133-3144.

9-Majeed, A. F., Ali, J. B. and Taha, M. B. (1989). A preliminary study on dystocia in local breed Iraqi cattle. Preventive Vet. Med. 7, 3, 219-223.

10-Mutig, E. R., Ogaa, J. S. and Agumbah, G. J. O. (1981). Dystocia in Kenyan dairy cattle. Modern Vet. Prac., 62, 2, 111-113.

11-Rice, L. (1985). Reproductive health manegemant in beef cows. "in", D. A. Morrow (Editör) Current Therapy in Theriogenology, p.534-545, W. B. Saunders, London.

12-Roberts, S. J. (1986). Veterinary Obstetrics and Genital Diseases (Therigenology), 3 rd. ed., Puplished by the author, Woodstock.

13-Sieber, M., Freeman, A. E. and Kelley, D. H. (1989). Effects of body measurements and weight on calf size and calving difficulty of holsteins. J. Dairy Sci., 72, 9, 2402-2410.

14-Sloss, V. (1974). A clinical study of dystocia in cattle. 1. Treatment. 2. Complications. Aust. Vet. J., 50, 7, 290-293.

15-Sukmaraga, H., Wallinga, J. H., Werimon, J. M., Winantea, A. and Bakker, H. (1988). Factors affecting dystocia and birth weight in grati cattle in Pujon. East Java. Vet. Q., 10, 1, 52-56.

16-Thompson, J. R., Pollak, E. J. and Pelissier, C. L. (1983). İnterrelationships of parturition problems, production of subsequent lactation, reproduction and age at first calving. J. Dairy Sci., 66, 5, 1119-1127.

17-Thompson, J. R. and Rege, J. E. (1984). Influences of dam on calving difficulty and early calf mortality. J. Dairy Sci. 67, 4, 847-853.

18-Veller, J. I. and Gianola, D. (1989). Models for genetic analysis of dystocia and calf mortality. J. Dairy Sci. 72, 10, 2633-2643.

19-Weller, J. I., and Gianola, D. (1988). Genetic analysis of dystocia and calf mortality in İsraili- Holsteins by threshold and linear models. J. Dairy Sci. 71, 9, 2491- 2501.

20-Wythes, J. R., Strachan, R. T. and Durand, M. R. (1976). A Survey of dystocia in beef cattle in Southern Queensland. Aust. Vet. J., 52, 12, 570-574.